

UTOPIJSKE PUKOTINE SREĆE

PREMIJERE

RAZGOVOR

TEMAT

FESTIVAL

S POVODOM

NOVO O

STAROM

MEĐUNARODNA

SCENA

ESEJ

TEORIJA

VOX

HISTRIONIS

NOVE

KNJIGE

DRAMA

Tena Štivičić, *Krijesnice*
 Redatelj: Janusz Kica
 Zagrebačko kazalište mladih
 Premijera: 27. listopada 2007.

Svojim novim dramskim tekstom Tena Štivičić pokazuje da iz drame u dramu razvija ne samo zanat pisanja i talent, koji su bili razvidni već iz njezine prve uspješnice *Nemreš pobjeć od nedjelje*, nego i profilirani autorski svjetonazor i rukopis. Čini se da je život u Londonu utjecao na ubrzano sazrijevanje te mlade i sve popularnije dramatičarke, koje je pridonijelo golemom pomaku u zrelosti dramskih lica i odnosa u njezinoj prethodnoj, dosad najsnažnijoj drami *Fragile!*. Iako je ponovno riječ o vrlo kvalitetnom dramskom tekstu, dramska lica *Krijesnica* tipiziranja su od punokrvnih osobnosti drame *Fragile!*, struktura je linearnija i uobičajenije fragmentarna, lišena rastvaranja unutarnjih pukotina i poigravanja vremenskom perspektivom, uopće: *Krijesnice* su intrigantnije ukoliko ih se smjesti u kontekst s prethodnom Teninom dramom. Jer, na taj način do izražaja dolazi podatak važan za svakog umjetnika, naveden u prvoj rečenici ovog teksta: jasno profiliranje autorskog svjetonazora i rukopisa autorice.

Zračna luka – paradigmatno mjesto današnjice

Mjesto radnje *Krijesnica* je zračna luka. Ona konkretna, fizički prisutna, ali i ona metaforička. Posljednji prizori drame *Fragile!* također se zbivaju u zračnoj luci,

a već i sam naslov drame sadrži asocijaciju na putovanja (gdje često nailazimo na prtljagu s oznakom *Fragile!*) koja, spojena s doslovnim prijevodom naslova (lomljivo, krhko) i s dramskim zbivanjima, otvara i mračniju konotaciju: način na koji zapadni svijet tretira ljude iz Istočne Europe i ostale nepodobne pridošlice. Kao objekte, stvari za uporabu. A što se nalazi ispod njihova naoko snažnog omota? *Fragile!*, upozorava Tena. Zračna luka, dakle, postaje paradigmatno mjesto današnjeg doba ubrzanog življenja, stalnih dolazaka i odlazaka, sastanaka i rastanaka te rastuće osjetljivosti jedinke čija je stabilnost sve narušena. Zračna luka je na neki način i paradigmatno mjesto života uopće jer nas u svakom trenutku podsjeća na njegovu prolaznost, na prolaznost nas samih. Nije stoga iznenađujuće da se u *Krijesnicama* nekoliko puta spominje smrt i njezina mogućnost. Jer u brzini zračne luke, suprotnosti se dodiruju, smrt i život gotovo da paralelno egzistiraju. No, ova primarna značenja upisana u pojmu *zračna luka*, u *Krijesnicama* su na neki način izokrenuta. Tenina zračna luka, doduše, sadrži i primarnu karakteristiku prolaznosti, vakuumske ne-mjesta koje služi samo kao, po mogućnosti, brzi prijelaz od jedne do druge točke na Zemlji, ali ta zračna luka zbog snijega koji je nepredviđeno počeo padati postaje vlastita suprotnost – mjesto zastoja,

Tena Štivičić
KRIJESNICE
 Prijevod: Mira Zekan, Tena Štivičić

Redatelj: Janusz Kica
 Scenografkinja: Slavica Radović
 Kostimografkinja: Doris Kristić
 Skladatelj: Stanko Juzbašić
 Odabir arhivske glazbe: Janusz Kica i Stanko Juzbašić
 Koreografkinja: Blaženka Kovač Carić
 Oblikovanje svjetla: Aleksandar Cavić
 Asistentica redatelja: Frana Marija Vranković

Glume:
 Klara: Doris Šarić-Kukuljica
 Olga: Jadranka Dokić
 Martin: Sreten Mokrović
 Oliver: Vanja Drach
 Zana: Ksenija Marinković
 Toñi: Pjer Meničanin
 Cherie: Urša Raukar
 Blue: Zoran Čubrilo
 Barben: Mara Martinović
 Brenda: Barbara Prpić
 Rozita: Zdenka Marunčić
 Ajsa: Nada Perišić-Noia
 Prodavačica: Dora Polić
 Lena: Natša Dorić
 Anja: Suzana Nikolić
 Posada: Dora Polić, Danijel Ljuboja, Petar Leventić

Inspicijent: Maja Levanić
 Originalnu glazbu realizirali:
 Viatka Pejihan: violina, viola
 Božidar Krizan: oboa
 Stanko Juzbašić: električni klavir, bas gitara, truba, harmonika, udaraljke.
 Mirogje sintetizator
 Davor Rocco: snimatelj glazbe

Fragment originalne glazbe skladan je po motivu pjesme Ev'ry Time We Say Goodbye Coles Portera.

stanke, mjesto čekanja. Indikativno je da zastoj nije izazvan arapskim teroristima na koje se, doduše neizravno, aludira tijekom drame provocirajući učestale antiarapske stavove Zapada, nego nenadanim snijegom koji priziva često ušutkivan problem globalnog zatopljenja što uvjetuje promjenu klimatskih prilika. Čini mi se da je Tena još hrabrije mogla iskoristiti rastvaranje pukotine čekanja u histerično ubrzanom svijetu unutar koje se počinju razaznavati razne varijacije odnosa postojećeg i željenog pa ili snažnije zakoraknuti k oniričnom poigravanju utopijskom bajkovitošću (koja bi unutar njezina dramskog pisma mogla funkcionirati kao svojevrsni začudni okrajak melodramskog) ili pak psihološki slojevitije i dublje začu u razaranje jedinke zbog vakuumske stanke u ne-prostoru i ne-vremenu, u izgubljenost vlastitog identiteta i traženje nekog novog jastva. Jer, teren koji je stvorila nudi mnoge potencijalne mogućnosti iskoraka. Čak i k metafizičkim razinama unutarnje stvarnosti za čije je rastvaranje vakuumski ne-prostor/ne-vrijeme iznimno plodno tlo. No, možda sve navedeno Tena

zapravo nije ni željela rastvoriti jer joj je namjera bila prikazati jedinke koje su nosioci tipičnih karakteristika današnjeg vremena kako bi kroz njih složila globalnu sliku svijeta. Možda je željela ići više u globalnu širinu, a manje u dubinu pojedinca. Ili joj ovog puta jednostavno nije pošlo za rukom obje ih izbrusiti i sastaviti kao u drami *Fragile!*.

Čehovljeve Moskve

U njezinu se autorskom rukopisu nazire bliskost s dramama Biljane Srbljanović (*Krijesnice* posebno, i to ne samo zbog naslova nego i načinom profilacije dramskih lica, naizmjeničnim korištenjem humora, ironije, melodrame i vrlo ozbiljnih dramskih tonova te strukturom drame koja funkcionira unutar nekoliko paralelnih priča što se pred kraj isprepletu ili dodirnu, prizivaju *Skakavce*), a sredna joj je i Čehovljeva poetika, koja također pronalazi mnoge točke između komičnog i tragičnog te u stanju koje je naoko samo čekanje otkri-

PREMIJERE
RAZGOVOR
TEMAT
FESTIVAL
S POVODOM

NOVO O
STAROM

Doris Šarić-Kukuljica, Sreten Mokrović

MEĐUNARODNA
SCENA
ESEJ
TEORIJA
VOX
HISTRIONIS
NOVE
KNJIGE
DRAMA

40/41

va život sam. Upravo iz nje možemo krenuti u iščitavanje nje spomenutog odnosa postojećeg i željenog kao jednog od temeljnih motiva *Krijesnica*. Prisjetimo se ponovno mjesta radnje – zračna luka – koje na prvi pogled, jer se s tog mjesta odlazi u raznim smjerovima, priziva otvorenu dramaturgiju, lepezu potencijalnih mogućnosti, slobodu kretanja. No, na tom je mjestu *previše vrata kroz koja je prolaz zabranjen i previše prozora koji se ne otvaraju*. Sloboda kretanja i lepeza potencijalnih mogućnosti samo su prividne. I to zbog nekoliko razloga. Kao prvo, otvorena je dramaturgija nemoguća jer, prisjetimo se, dramska lica tijekom cijele drame ne mogu otići s mjesta na kojem su se zatekla. Dakle, *Krijesnice* su, već u svojoj formi, drama izrazito zatvorenog sustava. Kao drugo, svi putnici već imaju određita putovanja. Svako od tih izvanjskih određita predstavlja određeno unutarnje utopijsko utočište, fiktivni izlaz iz realnosti dramskih lica, Moskvu Čehovljevih triju sestara: Žana i Toni putuju na Barbados, a zapravo se pokušavaju stabilizirati i *skinuti* s alkohola, mlada Ruskinja Olga (je li slučajna podudarnost u imenu jedne od triju sestara?) putuje u Ameriku da bi tamo pronašla bolji život, Oliver ide sinu i njegovoj obitelji ustrajući u fiktivnom uvjerenju, zapravo u očajničkoj želji zaboravljena starca da

nekome bude potreban, bolesni Martin doslovce putuje u smrt – u Švicarsku gdje je eutanazija legalna, a vječno zaposlena i vječno u stresu, uspješna spisateljica Klara putuje ocu u istarski gradić na vrhu brda, u mir. Barbados, Amerika, istarski gradić na vrhu brda – Tena očito bira mjesta koja posve izravno impliciraju utopijski karakter obećane zemlje. A njima se posve skladno pridružuju još dvije ideje utočišta/izlaza: obitelj i smrt.

Mogućnost promjene zacrtanog smjera kretanja, dakle, promjene određita puta otvorit će se na samom kraju drame kad se zračni promet napokon ponovno uspostavi. No, iako se Tena poigrava mogućnošću naglih promjena odluka i sretnih promjena planova, zapravo se nijedna od njih neće ostvariti. Većina će dramskih lica otići na unaprijed isplanirana određita (Olga, Martin, Klara). Promjene će se dogoditi jedino u suprotnom smjeru ne-promjena, trajanja u realnosti iz koje dolaze: Žana i Toni vratit će se kući jer Žana *ne želi više nimalo ničeg nepoznatog*, a stari će Oliver odustati od odlaska sinu i, baš poput starog lakaja Firsu iz *Višnjika*, ostanu zaboravljeni u prostoru zračne luke. Upravo taj sraz između najave mogućnosti velikih promjena u životu dramskih lica i činjenice da izvana zapravo sve ostaje više-manje kao na početku drame priziva Čehova. Pro-

Jadranka Dokić, Vanja Drach

mjene koje se dogode u dramskim licima Tene Štivičić istovjetne su promjenama Čehovljevih dramskih lica, sadržane u njegovoj poznatoj rečenici: *Budimo onako jednostavni kao što je život sam: ljudi večeraju, a za to vrijeme se gradi njihova sreća ili im se životi razaraju*. Jedina je razlika što je u *Krijesnicama*, koje odražavaju današnje doba, utopija, barem ona izvanjska, prividna, postala moguća. Moguće je otići, otputovati, ali upravo zbog te mogućnosti određite putovanja gubi utopijski karakter čežnje i postaje dijelom Čehovljeva čamljenja unutar svakodnevnoga trajanja. Danas je utopija, čežnja negdje drugdje: u mogućnosti zajedničkog života Klare i Martina koji se susreću nakon devetnaest godina ili u mogućnosti zajedničkog dolaska Olivera i Olge u njegovu obitelj. Naravno, ni jedna ni druga mogućnost neće se ostvariti. Potrebu ljudske jedinice ne za ostvarenjem utopije, nego za mogućnošću čežnje, za okrajkom iluzije, Tena izravno iskazuje Martinovim monologom Klari: *Znaš onaj mali, onaj slabašni tračak ideje koji imaš cijeli život da će jednoga dana stvari biti bolje. Čak i kad se pomiriš, kad to više nije cilj, ostane taj mali okrajak iluzije – nisam dao sve od sebe, ako dam baš sve od sebe, ako baš potegnem, sve će još dobro ispasti. Ti si bila ta iskrica... Zato sam te ostavio*

prvi put. I drugi, i... zato jer sam znao da nema dalje. Vrh brda. I ako zajebem, a tako to ide, ostaje... ništa. Ostatak života, znajući, da je vrhunac prošao. No, s obzirom da Tenine drame posjeduju još jednu karakteristiku blisku Čehovu – takozvani realizam ličnosti unutar kojeg svako dramsko lice ima razrađen vlastiti svjetonazor i vlastiti način izražavanja, ovaj Martinov monolog, usprkos tome što dijelom sadrži spoznaju o vječnoj potrebi čovjeka za imaginarnom utopijskom pukotinom, pogrešno bi bilo interpretirati uopćeno i pripisivati ga funkcioniranju svih dramskih lica.

Scensko uprizorenje *Krijesnica*

Velik sam dio ovog teksta, očito, odlučila posvetiti dramskom tekstu Tene Štivičić. Ne slučajno. Jer, predstava *Krijesnice* u režiji Janusza Kice i izvedbi ansambla *Zagrebačkog kazališta mladih* solidan je repertoarni uradak koji se odlikuje očekivano visokom kvalitetom te bi hrvatskim kazalištima mogao poslužiti kao reprezentativan uzorak nužne profesionalne razine predstava, ali koji, po mome mišljenju, nije napravio korak dalje: kvalitetni spoj potvrđenog talenta i zanata njezinih autora i sudionika nije se razvio u punokrvnost autentičnih

PREMIJERE
RAZGOVOR
TEMAT
FESTIVAL
S POVODOM
NOVO O
STAROM

Pjer Meničanin, Ksenija Marinković

Suzana Nikolić, Nataša Dorčić

Urša Raukar

MEĐUNARODNA
SCENA
ESEJ
TEORIJA
VOX
HISTRIONIS
NOVE
KNJIGE
DRAMA

autorskih kreacija. To se posebno odnosi na predvidljivu i prilično nemaštovitu Kicinu režiju u kojoj je redatelj prve redove u potpunosti prepustio tekstu i glumcima. S jedne je strane, s obzirom da je riječ o praižvedbi domaćeg teksta, takvo njegovo poštivanje pohvalan i vrlo pošten stav. No, da je moguće istodobno imati respektabilan odnos prema tekstu i autorski ga scenski promišljati, dokazao je prije nekoliko godina Matjaž Pograjc kad je u Slovenskom mladinskom gledalištu uprizorio prethodnu dramu Tene Štivičič *Fragile!*

Usprkos navedenoj kritici, u predstavi ipak ima nekoliko svježih iskoraka. Mjesto na kojemu se pred kraj drame okuplja većina dramskih lica je bar *Casablanca*. Navedeni citat posve je jasan: mjesto radnje istoimenog kultnog filmskog klasika je, kao i Tenina zračna luka, mjesto čekanja, ali i obnovljene velike ljubavi. U *Krijesnice* se savršeno uklapa i svojevrsno utopijsko mjesto koje ovaj film i njemu srodni klasici zauzimaju u svijesti današnjeg čovjeka. Kica, čini mi se, uspješno koristi sličnu referencu na još jedan filmski klasik: Martin u dućanu bira odjeću i cipele za Klaru, ona ih oblači...

Haljina plava, cipele jarko crvene. Potpuni kontrast u

odnosu na realističnu kostimografiju Doris Kristić. Ne priziva li takva Klara Dorothy iz *Čarobnjaka iz Oza*, filma čija se priča upravo temelji na nekima od središnjih tema *Krijesnice* – odnosu stvarnosti i iluzije, realnosti i želja? Upravo navedeni metatekst vezan uz *Čarobnjaka iz Oza* potiče na razmišljanje o mogućnosti snažnijeg iskoraka u arhetipske predjele bajke kojima na trenutak u predstavi kroče Klara i Martin. I scenografija Slavice Radović jedna je od svježih točaka predstave: kontrastiranjem intimnog skućenog prostora koji nalikuje na hodnik (u kojem se u prvom prizoru susreću Klara i Martin) i širokog prostora rastvorenog u dubinu, na vizualnoj se razini sučeljavaju prostor prolaznosti (vertikalni hodnik) i čekanja (rastvorenost); oba naglašavajući sterilnu, birokratsku uniformiranost prostora zračne luke. Utopijske pukotine izrazitog ironijskog prizvuka na vizualnoj su razini prisutne u obličju reklamnih jumbo-plakata koji se izmjenjuju na videozidu, a prikazuju tipične mamce za turiste: klišeizirano idilične i egzotične prizore dalekih krajeva, reklamiraju fotoaparate sloganom *Novi pogled na svijet...* Dodatnu ironiju izaziva spoznaja da je riječ o sponzorima predstave kojima se

na ovaj način odužuje *Zagrebačko kazalište mladih*. Sjajno je, međutim, što se navedena ironija na nekoliko razina (slika konzumerističkog društva, odnos stvarnosti i iluzije, postojećeg i željenog) savršeno uklapa u svijet o kojem govore *Krijesnice*. I pogođena glazba Stanka Juzbašića, kao i izbor glazbe, funkcionira na tri razine: kao realistička glazbena podloga sterilnog prostora zračne luke, kao ironijski komentar i kao utopijska pukotina.

Glumački je ansambl bio iznimno ujednačen, na u *Zagrebačkom kazalištu mladih* gotovo uvijek prisutnoj visokoj profesionalnoj razini, ali nije bilo većih iznenađenja. Doris Šarić Kukuljica (Klara) i Sreten Mokrović (Martin) unosili su u predstavu snažan emotivni naboj, Ksenija Marinković (Žana) i Pjer Meničanin (Toni) pridonosili su izvrsnim humornim sekvencama, Jadranka Đokić (Olga) osvajala je prirodnošću naivne mladenačke energije, a izvrsnu je epizodu ostvarila Nataša Dorčić u ulozi vječno namrgođene, bahate i pripite stjuardese Lene. Urša Raukar ponovila je iznimno uspješnu ulogu Žane iz *Skakavaca* na koju epizodna uloga Cherie, barem u onome što o njoj doznajemo, i podsjeća. Barbara Prpić (Brenda), mlada glumica velikih mogućnosti, pre-

brzo je svrstana u kliše afektiranih guskica pa se unutar njega počela ponavljati. U ostalim se ulogama pojavljuju Suzana Nikolić, Zoran Čubrilo, Maro Martinović, Zdenka Marunčić, Nada Perišić-Nola, Dora Polić, Danijel Ljuboja i Petar Leventić.

Ono što bi neki nazvali srećom

No, najdommljiviju ulogu ostvario je doajen hrvatskoga glumišta koji gostuje u predstavi – Vanja Drach bio je duboko dirljiv i autentičan u ulozi Olivera, koja bi, priznajmo, bila iznimno plodan teren za svakoga vrsnoga glumca. Posljednji je prizor upravo zbog Dracha toliko snažan: nakon što čistačice obavje svoj posao, usput radosno uzimajući zaboravljene stvari od čekanja izbezumljenih putnika, dajući nam posve drugačiju perspektivu odnosa postojećeg i željenog, zaboravljeni, usamljeni i nikome potrebni Oliver pogleda sreću kojom se osvaja automobil i izgovara posljednje riječi drame: *Do bio sam*. Ironija koju u utopijsku potragu za srećom upisuju vrijednosti konzumerističkog svijeta na taj način naglo obrće dotadašnje humorno lice prokazujući mogućnost beskrayne tuđe i bijede u onome što bi neki nazvali srećom.